

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора

Хижняк Інни Анатоліївни

на дисертацію Зверєвої Ніни Леонідівни

«Формування педагогічної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки»,

поданої до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дисертація Н. Л. Зверєвої присвячена проблемі, що не втрачає своєї актуальності впродовж багатьох років, а сьогодні, в умовах реформування освітньої галузі України та світової глобалізації освіти, набуває нового звучання. Відповідно до законодавчої бази України (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція «Нова українська школа») посилено вимоги до підготовки сучасного вчителя, який виступає основним організатором, модератором та фасилітатором в освітньому процесі. Очевидно, що вчитель початкових класів є не лише зразком для наслідування в організації комунікативної взаємодії, він виступає носієм якісно нових характеристик здатних створити ефективне освітнє середовище, у якому молодші школярі не просто здобувають знання, а формуються як особистості здатні до постійного саморозвитку. Зауважимо, що тема, обрана дисертанткою не нова, але на часі, бо є об'єктивна потреба в науковому, методичному, технологічному аспектах вивчення дефініції «педагогічна комунікативна компетентність учителя початкових класів». Недостатньо уваги сьогодні приділяється й формуванню вчителя-комуніканта, який діє в різних форматах навчання.

Авторка слушно розглядає педагогічну комунікативну компетентність як складне особистісне утворення, що дозволяє забезпечити ефективність

освітнього процесу на основі глибоких знань мовної системи, різних видів комунікації, оптимального добору педагогічних комунікативних засобів для вирішення провідних завдань навчання й розвитку. Висвітлюючи актуальність обраної теми, дисертантка акцентує увагу на низці суперечностей між: потребою вдосконалення якості професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів відповідно до вимог сучасного суспільства і недостатнім рівнем фахової підготовки випускників педагогічних вишів; необхідністю вдосконалення педагогічної комунікативної компетентності вчителя початкових класів згідно із вимогами сьогодення та наявним її рівнем; інтенсивним розвитком сучасної комунікації та недостатнім використанням учителями її дидактичного потенціалу в практиці початкової школи; наявністю значної кількості теоретичних праць з проблем педагогічної комунікації та відсутністю системних науково обґрунтованих технологій формування педагогічної комунікативної компетенції в майбутніх учителів початкових класів.

Ураховуючи те, що підвищення ефективності фахової підготовки педагогів є нагальною потребою часу, виходячи з глобальних тенденцій розвитку освіти, Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової загальної освіти, Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» та інших нормативних документів, з огляду на зазначену вище актуальність, тема дисертації Н. Л. Зверєвої не викликає сумнівів. Представлена робота є складовою частиною дослідження, проведеного відповідно до тематичного плану науково-дослідницької роботи кафедри початкової і професійної освіти «Сучасні освітньо-виховні технології в підготовці учителів» (ДР № 0111U008876) Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та корелює з комплексною темою кафедри «Інноваційні технології в підготовці фахівців різних галузей» (0120U104987). Тему дослідження затверджено вченою радою Харківського

національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол №1 від 01.03.2013) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (протокол №3 від 26.03.2013).

Дисертанткою логічно обґрунтовано вибір теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу дослідження. Робота має на меті теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технологію формування педагогічної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки.

Успішне досягнення мети забезпечує й солідна джерельна база дослідження, що відповідає характеру наукових розвідок і складається 287 найменування, із них 6 – іноземною мовою. Вдало дібрано комплекс загальнонаукових методів: теоретичних, емпіричних (діагностичних, обсерваційних, педагогічний експеримент), методів математичної статистики, що дозволило дисертантці повністю виконати завдання дослідження.

Н. Л. Зверєва доводить, що в сучасних умовах педагогічна комунікативна компетентність учителя має виражені і речові, і смислові результати, оскільки щоденно реалізується, трансформується, розвивається від репродуктивного до творчого рівня, спонукає вчителя до постійного професійного самовдосконалення. Аналіз професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів показує, що при багатоваріантності освітніх програм та навчальних планів формування педагогічної комунікативної компетентності залишається провідним завданням фахової підготовки, однак має певні недоліки, оскільки потребує цілісної системи, поглиблення і нарощування від курсу до курсу.

Дисертантка досить ґрунтовно виписала понятійно-термінологічний апарат дослідження з позицій системного підходу, визначила суть відповідної дефініції, її критерії та показники. Отже, можна констатувати належний рівень володіння авторкою одним із найважливіших теоретичних

методів – термінологічним аналізом та спроможністю до операціоналізації понять. Із матеріалів дисертації видно її обізнаність з основними загальнонауковими і конкретнонауковими методологічними підходами до педагогічних досліджень: системним, особистісно-орієнтованим, діяльнісним, компетентнісним, аксіологічним тощо.

Авторка визначає й розкриває теоретичні, методичні й технологічні особливості формування педагогічної комунікативної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів; науково обґрунтовує педагогічну технологію формування педагогічної комунікативної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів; розробляє її змістовий та процесуальний компоненти, процедуру оцінювання результатів застосування відповідної технології, що вже апробована в освітньому процесі.

Характеризуючи дисертаційну роботу Н. Л. Зверєвої з позиції вперше отриманих найбільш суттєвих наукових результатів, відзначимо, що реалізація наукового пошуку відображена в науковій новизні дослідження, яка викладена автором системно, чітко і логічно.

Дослідниця демонструє глибокі знання з історії та теорії досліджуваної проблеми, розуміється на сучасних концепціях педагогічної освіти, теорії комунікації, які мають значення для обраного напрямку наукового пошуку.

Одним із результатів роботи стало уточнення понять «комунікація», «спілкування», «комунікативна компетентність фахівця» «комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкових класів», подальшого розвитку набули положення щодо оновлення прийомів, форм та методів формування педагогічної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки.

Заслуговує на підтримку й позиція авторки щодо розгляду технології формування педагогічної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки, яка має властивості цілісної, багатокомпонентної системи, теоретичну обґрунтованість, оригінальність,

наукове підґрунтя і практичну доцільність.

Науково переконливим є представлення дисертанткою змісту й форм навчання в процесі реалізації технології педагогічної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки, відповідні науково-методичні розробки, що представлені в додатках до дисертації.

Отже, констатуємо, що наведені теоретичні положення та висновки дослідниці є достатньо обґрунтованими. Це дозволяє нам відзначити наукову компетентність авторки щодо теоретико-методологічних засад дослідження, які представлені на високому рівні наукового осмислення й узагальнення.

Про дієвість та практичну значущість розробленої Н. Л. Зверєвою технології свідчать довідки про впровадження їх у навчальний процес Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди та Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка на факультетах початкового навчання для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня.

У цілому дисертація складає позитивне враження. Це дослідження може бути кваліфіковане як належний внесок у процес розвитку теорії і методики професійної освіти.

Узагальнюючи вищезазначене наголошуємо, що вдалий вибір теми дисертації, опрацювання, уточнення й обґрунтування науково-поняттєвого апарату, якісне висвітлення досліджуваної проблеми, спроможність авторки до глибокого аналізу в теоретико-педагогічному та методичному аспектах підтверджують високий професійний рівень Н. Л. Зверєвої.

Вважаємо, що мета й завдання дослідження, поставлені дисертанткою, послідовно реалізовані. Структура дисертації є логічною і чіткою. Загальні висновки переконливо відображають результати здійсненого дослідження. Здобуті під час наукового пошуку основні результати дисертації висвітлено в публікаціях автора у фахових і міжнародних виданнях (дисертантка має 14

одноосібних публікацій). Матеріали дослідження обговорювались на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Автореферат адекватно відображає зміст дисертаційної роботи.

Оцінюючи дисертаційне дослідження Н.Л. Звереві в цілому позитивно, вважаємо за потрібне вказати на певні дискусійні положення дисертаційної роботи й висловити деякі зауваження та пропозиції.

1. Дисертантці доцільно було б проаналізувати освітні програми і визначити навчальні дисципліни, що є основою для формування педагогічної комунікативної компетентності та розробити темарій посилення комунікативного компоненту дисциплін циклу загальної підготовки.

2. У дисертації доцільно було б запропонувати різнорівневі комплекти кейсів із формування педагогічної комунікативної компетентності навчання майбутніх учителів початкових класів на першому (бакалавр) і другому (магістр) рівнях вищої освіти.

3. Варто було б розробити і запровадити програми спеціальних комунікативних практик, з метою аналізу формування педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя безпосередньо в умовах освітнього середовища школи.

4. Поза увагою фактично залишилось формування педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя в умовах дистанційного навчання, що сьогодні становить одну з найбільших проблем.

5. Доцільно було б показати формування педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів під час участі студентів у програмах мобільності та здійснити зіставний аналіз українського та європейського досвіду.

6. За результатами дисертаційної праці слід рекомендувати Н. Л. Зверевій розробити процедуру трансферу розробленої педагогічної технології формування педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя для широкого її використання в системі підвищення кваліфікації вчителів та дуальній освіті.

Проте висловлені зауваження й побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження.

Маємо підстави стверджувати, що подана до розгляду робота Н. Л. Зверевої «Формування педагогічної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки» має важливе значення для сучасної педагогічної теорії та практики й відповідає чинним вимогам щодо кандидатських дисертацій (пп. 9, 11 – 13) «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за №656 від 19.08.2015р., №1159 від 30.12.2015р., №567 від 27.07.2016р., №943 від 20.11.2019р. і за №607 від 15.07.2020).

Отже, Ніна Леонідівна Зверева заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету початкової,
технологічної та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

[Handwritten signature]

І.А. Хижняк

Людмила І. А. Хижняк
Завідувач кафедри
педагогічної та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

